

GRI ve YEŞİL*: 'GEZİ'YE GENEL BİR BAKIŞ

Eriş BİLALOĞLU**

Özet: Türkiye'de 2013 Haziran'ında milyonlarca insanın sokaklara çıkarak doğrudan içinde yer aldığı ve "Gezi", "Haziran Günleri" gibi adlandırmalarla ifade edilen bir "sosyal hareket" yaşandı. Hareketin katılımı, tarzı, talepleri, kendini ifade edişi ile birlikte özgünlükleri ve hareketi oluşturan dinamikler de tartışma gündemine oturdu.

Bu yazıda Türkiye ve dünya ölçeğinde hakettiği ilgiyi gören bu sürecin öncesinde ne kadar "beklendiği", hareketin üzerinde ortaklaşılan karakteristik ve dinamiklerine yönelik bir derleme ve genel değerlendirme yapılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Gezi Parkı, Haziran günleri, Genel değerlendirme.

Gray and Green: An Overall Outlook To Gezi

Abstract: In June 2013, Turkey experiences a "social movement" referred to as "Gezi", "Days of June" etc. where millions of people rushed to streets and actively involved in. Many features of this movement including its participants, mode, demands, manifestations and uniqueness as well as dynamics leading to and constituting the movement have since then become the topic of many discussions.

The article starts with the question to what extent this nationally and internationally recognized event was "expected" in advance and continues with an overall evaluation on characteristics and features of the movement as identified commonly by various circles.

Key words: Gezi process, Days of June, Overall evaluation.

Giriş

Alman aydınlanmasının öncü şairlerinden Johann Wolfgang Goethe'nin Lenin'in sıkça atıfta bulunduğu bir dizesi şöyledir: "Teorilerin hepsi gridir dostum, yaşam ağacıysa her dem yeşil."

Başlangıcı 3-5 ağaç meselesi olarak simgeleşen bir "pratik" olarak Gezi aslında yaşamın kendisiydi. Gezi; sözcüğün gerçek anlamıyla ağaçla ilgiliydi, yeşil'le ilgiliydi. Ama herkesin kısa sürede kavradığı gibi onun ötesinde bir "hal"di. Korkut Boratav'ın ifadesiyle, sonuçta "Taksim'deki öğrenciler, aydınlar, işçiler, kafa emekçileri bizlere ...,Türkiye'yi bir üst düzleme taşıyarak, ...sosyal mücadeleler tarihine önemli bir armağan bırak"tılar.

Gezi "kapsadığı konular ve ilişki biçimleri dikkate alınarak, bugünün Türkiye'si ve bugünün dünyası bakımından da anlamı olabilecek bir tartışmayı doğurabilecek, çok geniş bir alanı kapsadı. Bu nedenle, farklı disiplinlerin bilgi dağarcığı ve araştırma yöntemlerinden yararlanarak farklı incelemelere konu olması, bu toplumsal olgunun anlaşılması, tartışılması ve isabetle değerlendirilebilmesi bakımından önem taşıyor." (Tarhanlı, 2013).

"..günlük hayatımızdaki herhangi bir şeyi anlamak için bu şeyin nasıl ortaya çıktığı, geliştiği ve ortaya çıktığı tarihsellik içinde nereye oturduğu konusunda bir şeyler bilmek gerektiğinde genişçe bir mutabakat sağlanabilir." Ancak bu yeterli değildir. "..mesele, bu bağlantılar hakkında nasıl akıl yürütüleceği, bu bağlantıları çarpıtmaktan nasıl kaçınılacağı ve onlara gereken ağırlığın nasıl verileceğidir.(...).

Gezi İsyanı, bazı durumlarda küresel gelişmelere ve neoliberalizmin tükenişine bağlanır, bazı durumlarda Tayyip Erdoğan'ın otoriter kişiliğine, bazı durumlarda çevreci duyarlılığa, bazı durumlarda kültürel dirence, bazı durumlarda iktisadi politikaların her yeri alışveriş merkezine çevirmek isteyen tükenmez iştahına, bazı durumlarda sınıfsal çelişkilere, bazı durumlarda ulusal hassasiyetlere, bazı durumlarda da emperyalizm karşıtlığına bağlanır. Buradaki başlıca sorun şudur: İsyanın bağlandığı bu saiklerden her biri, diğer saikleri görmezden gelerek, silikleştirerek ya da dışarıda bırakarak gerçekliğin kısmi bir açıklamasını sunar. Bunu yaparken de gerçekliğin tümünü açıkladığı zannına kapılır. Oysa Gezi İsyanını kavramak için maddeci

* Gri ve Yeşil: 2005 Bahar'da sayı bir olarak çıkan dergi adı

**Dr., Toplum ve Hekim Dergisi Hakem Kurulu Üyesi

diyalektiğin soyutlamaları, kavramları ve yasalarıyla çalışmak elzemdir. Ancak böyle bir çalışma tarzı gerçekliğin bütünsel bir açıklamasını sunabilir. (...) "Tayyip İstifa" sloganının Gezi İsyanındaki yaygınlığına bakılırsa, meydanlara akan yüz binlerce kadın ve erkeğin içlerindeki hürriyet hasreti patlamasının yöneldiği hedef, Tayyip Erdoğan'dı. Buna bakılarak Gezi İsyanının nedeni ve dramatik sonucu Tayyip Erdoğanmış gibi algılanabilir. Beri yandan bir karşıt iddia da, meselenin Tayyip Erdoğan değil, sistemin biriken sorunları olduğunu ileri sürebilir. Buna karşılık diyalektik, değişik soyutlama tarzlarında (genellik düzeyi, kapsam, konumlanma noktası soyutlamaları) çözümlene yaptığı için bu karşıt uçlara savrulmadan kendi yolunda yürür. (...)

Kapsam soyutlaması, mercek altına alınan sürecin zamansal ve mekânsal anlamda sınırlarının belirlenmesi anlamına gelir...Gezi İsyanının zamansal sınırları önce 27 Mayıs 2013'te başlayıp Temmuz günlerine kadar devam eden bir zamansal süreç olarak, sonra bu zamansal sürecin içine yerleştiği 10 yılı aşkındır süregelen AKP'nin iktidar süreci olarak ve peşinden de AKP gibi islami liberal bir partinin iktidarını mümkün kılan Türkiye kapitalizminin küresel kapitalizm ile özgün eklemlenme biçimine imkân veren son on yılları olarak belirlenir.

Mekânsal sınırlama ise önce Gezi Parkı'nın bulunduğu Taksim Meydanı olarak, sonra milyonlarca insanın #direngezi diye mücadeleye katıldığı Türkiye'nin bütün mekânları olarak, ve sonra da Tunus'ta, Mısır'da, İspanya'da, Brezilya'da ve Yunanistan'da başkaldırıların yaşandığı dünya kapitalizmi sahnesi olarak belirlenir." (...) Özdeşlik ve farklılık her bir süreçte belirir. "Lice'de Medeni yıldırım adlı Kürt gencinin öldürülmesi, Gezi Parkı'nda birkaç ağacın hunharca katledilmesi ve Ankara'da Ethem Sarısülük adlı işçinin vurulmasıyla sonuçlanan kalkışmalar, olayların vuku bulduğu özgül bağlamlar bakımından farklı, ama aynı otoriter iktidarın çığırsızlığının yönelişleri bakımından özdeş görünürlükler." (Atılgan, 2013).

Bu yazıda "Gezi" olarak adlandırılan sınırlı bir mekân olarak Gezi Parkı, parkta yaşananlar değildir. "Gezi" ile niteleneni İstanbul'un semtlerinden Ankara'ya, Hatay'a, Adana'ya, İzmir'e ... mahalleleri ve en azından Haziran ayı boyunca milyonlara yayılmış bir "varoluş, ortak hissiyat, yaşam biçimi" olarak değerlendirmek gerekir. Ancak hiçbirinin değerini azaltmamak kaydıyla belki de yaşananların "en olgun" biçimi Park'ta vücut buldu: "yirmi gün

boyunca merkezinde Gezi Parkı'nın olduğu kamu otoritelerinin denetiminden uzak, dayanışma duygusunun egemen olduğu bir yaşam pratiği yaratıldı." (Çolak, 2014).

Bilindiği gibi Türkiye'nin "Haziran günleri", bir diğer ifadeyle "Gezi" alevli dönemini 2013 Mayıs sonu Temmuz başı arasında yaşadı. Derin izler bıraktı, yarattığı sarsıntıyla etkiledi, "bozdu, yıktı, kurdu, dönüştürdü", bugün için görünür olan olmayan değişiklikler yaptı, yapmaya devam ediyor. O günlerde, alevli dönemi takiben ve "artık" süreklilik içeren bir halde sözlerimizin içine Gezi yerleşti. Bunu hak ediyordu; çünkü Sungur Savran'ın ifadesiyle "Dakik bir biçimde saptayabiliriz: 31 Mayıs gece yarısı, Türkiye Akdeniz havzasında 2011'de Tunus, Mısır, Yunanistan ve İspanya ile başlayan devrimci sürece katılmaya karar vermiştir. Dünya bunu tescil etmiştir. Ta Brezilya'da sıradan halk ayağa kalktığında Tahrir'e değil Taksim'e, Türkiye'ye referans yapmıştır." (Savran, 2103).

Türkiye ve dünya toplumsal mücadeleler tarihinde hak ettiği yeri alan bu sürece yönelik bir özet derlemenin kurgusunu 4 bölümde topladığımız değerlendirmelerle yapmanın en uygunu olacağını düşündük:

"Gezi'nin 'gelişi' belli miydi/bekliyor muyduk? "Gezi öncesi "çevremiz" ve Gezi öncesi Türkiye olmak üzere iki alt başlıkta toparlandı.

İzleyen bölüm "sokak ve Gezi". Bu başlık *Sokak hareketi olarak Gezi ve Sokakta kimler vardı?* sorularına yanıt oluşturan değerlendirmeleri içeriyor.

Üçüncü bölüm "Gezi'nin sınıfsal dinamiği". Sokakta olanları bilinen adlandırılmalarının (genç, y kuşağı, Atatürkçü, laik duyarlılığı olanlar, sol-sosyalist örgüt mensupları, vs) ötesinde sorgulamak özel bir önem taşıyor. Çünkü bu konudaki zihinsel berraklık önümüzdeki sürecin temel dinamiklerine ışık tutacak; deyim yerindeyse bu "rezil düzeni" değiştirecek kuvveti işaret edecek. Okuyucuyu sıkmak pahasına, dikkatini çekmek amacıyla "prekarya" meselesine dair "eklemelere" de bu bölümle ilgili olarak dipnotta yer verdik.

Dördüncü bölüm olarak ise Gezi'yi (hareketi) ve katılımcılarını karakterize eden taleplerden ilk elde sayılabilecek anti otoriter, özgürlükçü, seküler, kamucu, neoliberalizm karşıtı, barışçıl, dayanışmacı/paylaşımçı özelliklerinin altını çizdik.

Sonuç bölümünde ise bütünlüklü tanımlamalara yer verdik.

Gezi'nin 'gelişi' belli miydi/bekliyor muyduk?

I.Gezi öncesi "çevremiz"

Bu yazının kapsamını zorlamamak için dışarıyı/çevremizi çok kısaca hatırlatmakla yetinmek durumundayız. Kasım 2010'da Tunus'da başlayan ve 23 yıldır ülkeyi yöneten Zeynel Abidin Bin Ali'nin başkanlığı bırakıp 14 Ocak 2011'de ülkeden kaçmasıyla sonuçlanan süreci izleyerek 25 Ocak 2011'de Tahrir Meydanı'nda ateşlenen isyan 30 yıllık Mübarek yönetimine son verdi. Libya, Yemen, Suriye, Bahreyn'le birlikte bakıldığında tüm Ortadoğu toplumlarına yayılan bir isyan dalgası çok dikkat çekiciydi. "Öfke Mısır toplumunda herkesin dokunabileceği bir duygu halini almıştı" (Atacan, 2014).

Topluca Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin hemen her yönüyle tartışmaya açık olduğu söylenebilir.^{1,2} Ama Türkiye'den izleyenler olarak tüm bu gelişmelere "Ne oluyor? Neden oluyor? Dinamikleri neler? vb" sorularıyla yanıt arayan bakışmalarımıza eşlik eden bir diğer soru Türkiye'de "benzer" toplumsal hareketliliklerin olabirliğinin gündemde olup olmadığıydı. "Her an her şeyin olabileceği", bunun nesnel zemininin varlığı bilinmekle birlikte, içerişi, yani Türkiye'deki "öznel" koşullar pek umut vaat etmiyordu.¹

Gezi öncesi Türkiye

Türkiye'nin koşullarına ilişkin değerlendirmeye öncelikle bir tartışma başlığını not düşerek başlamakta yarar var. 2013 Ocak'ta görünür olan ve 21 Mart 2013 Newroz'unda Öcalan'ın okunan mektubuyla "resmileşen çözüm süreci"nin Gezi'nin olabirliğine katkısı.^{3,4} Her hâlükârda söylenmesi gereken çatışma sürecinin yaşanmadığı, sonlanmasını takip eden 4-5 aylık bir süreçte Gezi'nin vücut bulduğudur.

Türkiye'de Gezi öncesi, yani 2012 sonu 2013 başı itibariyle hemen herkes 2014 Mart'ta yerel seçimlerle başlayıp Cumhurbaşkanlığı seçimleriyle devam edecek ve (kuvvetle muhtemel) 2015'te yapılacak genel seçimlere "hazırlık" yapıyordu. Çünkü değerlendirmeler 2014-2015'te Türkiye'nin izleyen 20-30 yıllık bir dönemine zemin oluşturacak bir sürecin yaşanacağıydı.

Bu yaklaşımla, Toplum ve Hekim Dergisi **2013 Ocak ayında** Danışma Kurulu üyelerinin katılımıyla "İki Bin On Dört" gündemli bir oturum düzenledi (**Toplum ve Hekim, 2013**). Oturumun açılışında çerçeve

sunuyu yapan Metin Çulhaoğlu'ndan kısa olmayan bir alıntıyı "Gezi öncesi Türkiye" ve Gezi ne kadar bekleniyordu? açısından paylaşmakta yarar var:

"Peki, AKP nerede zorlanmaktadır? Birincisi gündelik yaşamla, vatandaşla, toplumsal yaşamla daha doğrusu, kamusal alanla olan ilişkisinde artık zorlanmaya başlamıştır. (...) Artık mağdur iktidar yerine, muktedir, her şeye kadir, hatta kendi zenginlerini, kendi güçlerini, türevlerini yaratan muktedir bir iktidar söz konusudur. Bu muktedir kimliği ile toplumun sıradan insanlarıyla olan ilişkilerinde bir sorunsallaşma görülmektedir.

Bunun dışında cumhuriyetin halk tarafından şu ya da bu nedenle, şu ya da bu ölçüde benimsenmiş bazı değerlerine AKP yönelttiği saldırılarda giderek daha fazla tepki çekmeye başlamıştır. Burada zorlanmaktadır. (...)

Toplumsal muhalefet ne âlemde? (...) şöyle bir beklenti olmamalıdır: öyle bir kriz gelecek ki bütün kartları karmakarışık edecek, yeniden kartları harmanlayacak, köşesinde duranlar sokağa çıkacak vs.

(...) Toplumsal mücadelede öyle dönemler olur ki genel olarak toplumsal muhalefet sınıf hareketini tetikler, sınıf hareketini canlandırır, uyarır. Başka dönemlerde bizatihi sınıf hareketleri yalın anlamda, çıplak anlamda, sınıf hareketi toplumsal muhalefetin genel anlamda tetikleyicisi olur. Eğer önümüzdeki döneme genel olarak göz atacak olursak bunlardan hangisi daha fazla olasıdır?

Bana göre daha güçlü olasılık yükselen toplumsal muhalefetin daha fazla etki alanını genişleten daha canlı bir toplumsal muhalefetin sınıf hareketini tetikleyeceği yolunda. Bakın burada çok kesin konuşmak mümkün değil. Toplumsal muhalefet hakkında bir takım öngörülerde bulunmak nispeten daha kolaydır. Ama sınıf hareketinin ne zaman ne ve nasıl olacağı hakkında öngörülerde bulunmak daha zordur. (...) Ben şu anda daha güçlü olasılığı, güçlenen toplumsal muhalefetin sınıf hareketini canlandırması olarak görüyorum.

Sınıf hareketi açısından bir modeli daha anlatayım. James Petras böyle bir model veriyor. İki türlü sınıf hareketi oluyor en genel anlamda. Bunlardan bir tanesi büyüyen, gelişen ekonomilerde, ulusal gelirin arttığı ekonomilerde alttaki sınıflar, işçi sınıfı başta olmak üzere, ekonomimiz büyüyor, şöyle oluyor, böyle oluyor, ben daha fazla pay isterim anlamında

aşağıdan yukarıya doğru bir zorlamaya yöneliyor. Egemen sınıflara ben daha fazla istiyorum diyor. Şimdi bu sınıf hareketi ofansif, yani saldırıyor iktidara ama mahiyet olarak, nitelik olarak ekonomik. Bir başka modelden daha söz ediyor James Petras; bu kez yukarıdan baskı geliyor emekçi sınıflara senin olan şunu alacağım diyor, bunu artık yapamayacaksın diyor, artık vermeyeceğim diyor ve emekçi sınıflar burada defansif konumda. Kendilerini savunuyorlar ama defansif olmalarına rağmen tepkileri politik. Bakın ofansif olanda kanal ekonomik, defansif olanda kanal politik.

Şimdi bunlardan hangisi Türkiye’de ortaya çıkacak? İki de şimdiye kadar büyük bir hareket, çarpıcı bir hareket olarak görülmedi, ama bundan sonra sınıf hareketinde bir canlanma olursa eğer ben bunlardan ikincisinin daha büyük bir olasılık olduğunu görüyorum. Gerçekten ekonominin ciddi bir şekilde büyüdüğünü varsaymak gerekiyor. (...)

Son olarak sınıfsal hareket söz konusuysa kayıt dışı çalışanları, çalışan yoksulları, işsiz gençleri özellikle dikkate almamız gerekir. Bunlar kapitalizmin bugün en ciddi karın ağırlarıdır ve merkezlerinin de kabul ettiği karın ağırlarıdır. Enformel sektör de önemli bir faktördür, Türkiye’de %40’larda kayıt dışı sektör. Çalışan yoksulluğu, adam çalışıyor formel sektörde, kayıtlı da olabilir ama yoksul, genç işsizliği ve iş gücüne katılmayan kadınlar. Bunlar Türkiye açısından da çok ciddi sorunlardır ama kendi haline bırakıldığı takdirde canlanması, gidişata damgasını vurması pek beklenmeyecek durumlardır.

Önümüzdeki dönemde toplumsal muhalefet sınıf hareketini de tetikleyecek bir faktörse, böyle olacaksa, bu toplumsal muhalefetin iki temel üzerinden yükseleceğini düşünüyorum. Bunlardan bir tanesi yaşam tarzına aşırı müdahil olunmasından, yaşam tarzlarına karışılmasından memnun olmayan, bundan ürken kesimlerdir. Bunların arasında orta sınıflar ağırlıklı olabilir ama emin olun emekçiler de vardır. Ne yani biz şimdi bunu yapamayacak mıyız diyen kesimler. İkinci olarak da bunu sizler daha iyi bilirsiniz sanıyorum, bir başka faktör de profesyonel oldukları halde, meslek sahibi oldukları halde popülist istiskale maruz kalan ve daha da kalacak olan kesimlerdir. Bu söylediğim biraz esrarengiz gibi görülebilir. Şunu kastediyorum; mühendisler, doktorlar, öğretmenler, akademisyenler, hukukçular bunlar profesyonel meslek sahipleridir ve dikkat ederse- nize AKP iktidarının bana göre sırf lümpenliğinden ileri gelmeyen bilinçli ve ideolojik temelleri olan

politikası şudur: bu profesyonelleri halka şikâyet edip sen ne yazarsın, sen okumuş olsan ne yazar, sen doktor olsan kaç paralık adamsın, sen mühendis olsan bak benim adamım Göktürk 2’yi gönderiyor sen orada bilmem ne yapıyorsun anlamında bir istiskalden, aşağılamadan söz ediyorum. Bunları halka şikâyet eden, halkla bu kesimlerin arasını açmaya çalışan bir istiskal yani aşağılanma. Bu aşağılanmaya profesyonel kesimlerce gösterilecek tepkide bana göre bu profesyonel kesimlerin niceliği, şusu busu ne olursa olsun toplumsal muhalefetin yükselmesi açısından ciddi bir parametredir.” (Çulhaoğlu, 2013).

Bu bakışın “tahmin edilebilir” bilgisi ışığında yine de eklemek gerekir ki “Gezi direnişi, aslında hem “ulusal” hem de uluslar arası boyutta bir dizi parametrenin ve deneyimin biriktiği bir zeminde ve fakat hiçbirimizin tahmin dahi edemeyeceği bir zamansallık ve kapsam içinde gelişti.” (Öztaş, 2013) Gezi Parkı’nı da içeren Taksim 1 Mayıs 2013’te Valiliğin yapılan çalışmalar nedeniyle göstericileri düşünerek(!) “yasaklamasıyla” azımsanmayacak çatışmalara sahne olmuştu. Ancak 1 Mayıs’ın Taksim’de yapılmasına dair “ilgili” bütün kesimlerde bile ortak bir görüş ve değerlendirme ne Nisan 2013’te ne de Mayıs içerisinde vardı. Oysa çok değil bir ay sonra “ilgili” kesimlerin tamamı “hemen her renkten ilgisizlerin” de katılımıyla iki yıla yakın bir süredir mücadeleleri yürütülen Gezi Parkı’nın içinde yer aldığı Taksim’i halka açacaktı. Kısacası tahmin edil(e)medi.

Zamansallık ve “yakınlığı” tahmin edilemese de “zemin” vardı. Gezi’nin ana gerekçelerinden biri Türkiye’ye özgü olmayan ama Türkiye’de uygulayıcılarının da “tarz olarak özgün” katkılarıyla seyreden neoliberalizmdi: “Neo-liberalizmin iktisadi alandan siyaset yapma tarzına ve gündeliğin ritmine kadar dayattığı koşullar karşısında güvencesizleşen, yersiz yurtsuzlaşan ve özgürlüklerini yitiren kitleler son yıllarda dünyanın dört bir yanında eyleme geçti ve iktidarların otoriter hükmetme tarzını ve bunun göstergelerinden biri olarak mekânları rant uğruna dönüştürme operasyonlarını protesto etmek için “işgal” ve “direniş” hareketleri başlattı. Yeni Kıta’dan Ortadoğu’ya bu başkaldırı hareketleri her ne kadar kendi iç dinamikleri ile genişlemişlerse de, elbette düşünsel ve pratik düzlemde birbirlerinden ilham aldılar. Dolayısıyla Gezi ile başlayan direniş halkasında *Occupy Wallstreet*’in eylemlilik haritasından, 15-M hareketinden, Arjantin halk isyanından, Şili’den ya da Tahrir Meydanı’ndan bir şeyler bulmak doğal olarak mümkündür. Tıpkı Brezilya’daki direnişte Türkiye’dekine benzer

noktalar keşfedebileceğimiz gibi.” (Öztañ, 2013). Bu değerlendirmeyi Türkiye’de biriktirdiklerimizle de tamamlamak yerinde olur:

“Türkiye’nin yakın geçmişinde de bilhassa çevre hareketlerinin kendine özgü deneyiminin mirası Gezi’ye yansımıştır. Örneğin, Bergama köylülerinin maden şirketlerine karşı yaklaşık yirmi yıldır verdiği onurlu mücadelenin yaratıcılığını es geçmemek gerekir. İzmir-Çanakkale yolunu sekiz saat trafiğe kapayan, maden arama alanını çevreleyen çitlerin yanında piknik yapan, Boğaz köprüsünde çıplak yürüyüş tertipleyen Bergamalı direnişçiler... “Her yer Taksim, her yer direniş” sloganından önce “Her yer Bergama, her yer direniş” sloganının anlattıkları, doğrudan çevreye ve siyasete dair önemli bir direniş hattını çizmişti. HES’lere karşı Türkiye’nin birçok ilinde gerçekleştirilen kadın, erkek, çoluk-çocuk beraberce yapılan köylü direnişlerini de unutmamak gerekir. Gezi direnişi, bir yanı ile Bergama’dan HES protestolarına uzanan çizginin bir parçasıdır, ancak diğer yanı ile hepsinden daha büyük bir değişime kucak açacak kapsayıcılığa ve etkinliğe sahiptir.” (Öztañ, 2013).

Gezi öncesini ele aldığımız bu bölümde son olarak seksenlerin ilk yarısında başlasa da 1990 yıllarından bugüne uzanan, yani Gezi’de dikkat çekici ölçüde öne çıkan yaş grubu olarak 1990 doğumluların bütün yaşamı boyunca “gördükleri” Kürt isyanının bu coğrafyanın neresinde doğmuş ve yaşıyor olursa olsun herkesi ve bütün süreçleri etkilediğinin çok açık olduğunu eklemek yerinde olacaktır.

II. Sokak hareketi olarak Gezi

Gezi’de iktidar öylesine hukuksuz bir süreç işletti ki deyim yerindeyse 11 yılda yaptığı bütün hukuksuzlukları “potpöri” olarak bir ayda sundu. “Gezi Parkı Olayları: İnsan Hakları Hukuku ve Siyasi Söylem Işığında Bir İnceleme” adıyla “Yaşam hakkı, kötü muamele yasağı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, akademik özgürlükler, sağlık hakkı, konut dokunulmazlığı, mülkiyet hakkı, çalışma hakkı, seyahat özgürlüğü, hak arama ve cezasızlık...” alt başlıklarını içeren bir hukuksal değerlendirme raporu/kitabı 2013’te çıktı. “İnsan hakları hukuku bağlamında, Türkiye’nin hukuken taraf olduğu (dolayısıyla hukuki bir yükümlülük altında bulunduğu) uluslararası insan hakları rejimleri ışığında tanınan, korunan ve riayet gerektiren haklar ve özgürlükler merceğinden” bakıldığında Türkiye’de sokağın hali bütün çıplaklığıyla anlaşılır oluyordu (Gezi Parkı Olayları, 2013). Kuşkusuz bu yeni değıl(di).

“Türkiye’de 12 Eylül 1980 Darbesi ve sonrasındaki süreçte oluşan “iktidar” öncelikle “sokağı” boşaltmayı, temizlemeyi, dönüştürmeyi, “sokağa” bütünüyle hâkim olmayı hedefledi.” (Fırat, 2014). 1980’den bu yana geçen 30 yılı aşkın sürede elbette sokağı işaret eden ve sokakta sürdürülen bir mücadele vardı. Özellikle 1990’lı yıllardan sonra sokağın tekrar hareketlenmeye başladığı belirtilebilir. Ne var ki kitlesellik, katılımın dağılımı ve özgünlükleri düşünüldüğünde Gezi’nin çok önemli bir kitleyi yaşamında ilk kez sokakla tanıştırdığını söylemek doğru olacaktır. Gezi’nin bir kent hareketi/kent mücadelesi olduğu da birçok yazarın ortaklaştığı bir saptamadır. Sokaklar kentin kanunlarının, yazılı olmayan yasalarının tatbik edildiği, kentin bir organıdır (Düzcan, 2014).

Günümüzde “sokakta var olmak”, “sokağa inmek”, sokağı geri almak” “temsili demokrasi”de kitlelerin gerçek anlamda temsil edilecekleri/edildikleri yerde siyaset yapmalarıdır. Yaşamında ilk kez Gezi’yle “sokağa çıkanların/tanışanların” bir siyaset alanı olarak sokakta buluşması değerli olmuştur.

“Gezi’den sonra, siyaseti yakından takip eden, Berkin’in cenazesinde aslında ortadan kaybolmadığını gösteren ciddi bir birikim oluştu. Bu kesimin azımsanamaz bir bölümünde de sokak eylemine katılma pratiğı yoktu. Unutulmaması gereken nokta şu: Bu kesim, kurumsal siyasetten memnun değıl. Ne CHP ne de HDP onları bu halleriyle tatmin ediyor. Yine Gezi’den sonra sokağa çıkanlara çok sert tepki gösterildiğı, devletin en alışık olduğu baskı ve yıldırma uygulamalarına abandığı görülüyor. Buna rağmen sokağa çıkmayı göze alan bir birikim ortaya çıktı. En son Soma eyleminde de bu insanlar sokaklardaydı. Bu kesimin ne zaman sokağa çıkacağını aslında devlet de, sol guruplar da tam olarak öngöremiyor. Örgütsüzlük ve kendiliğindenlik, eylemlerin başlamasında avantaj oluyor ama hızla sönümlenmesi ve dağılmasında da etkili oluyor. Bu kesim, beraber eylem yaptığı unsurların şiddete başvurusuyla anında meydanları terk edebiliyor (Taşkın, 2014). Bir başka ifadeyle “Türkiye’de Haziran 2013’ün, darbe sonrası kuşağın tarih sahnesine adımını attığı, kendiliğinden, örgütsüz, lidersiz ve özellikle “yaratıcı” bir özgürlük hareketine sahne olduğudur.” (Çolak, 2014).

Gezi’de/sokakta kimler vardı?

“Ampirik bulgular da gösteriyor ki alanları dolduran insanları motive edici bir faktör olarak Gezi Parkı’ndaki ağaçların kesilmesi çok az bir yer

tutuyor. Esas olarak direniş içerisindeki insanları alanlara çıkartan temel faktörler, Tayyip Erdoğan'ın tek adanması, "ben yaparım, ben ederim, ben halkın iradesiyim kimse sesini çıkaramaz" şeklinde özetlenebilecek diktatoryal tavırlar ve bu tavırla aslında özdeş olarak düşünülebilecek toplumun diğer kesimlerine gösterilen hoşnutsuzluk ve polis şiddeti olarak sıralanabilir. Bu ortak tepki toplumun bir araya gelmesi başka türlü mümkün gözükmeyen bir dolu kesimini bir araya getiren bir tutkal görevi görüyor. Öyle ki Direniş içerisinde Aleviler, Çarşı gibi taraftar grupları, Kürtler, Devrimci Müslümanlar, anarşistler gibi birbiriyle ilgisiz bir dolu kesim var. Ancak tüm gruplar içerisinde özellikle Kemalistler ve sosyalist solun ana gövdeyi oluşturduğunu söylemek mümkün. ... Görülen odur ki kendisini "ideolojisiz" olarak tanımlayan kesimlerin de büyük çoğunluğu Kemalist hassasiyetlere ya da seküler bir yaşam tarzına sahiptir. ... bu kesimler birilerinin iteklemesiyle de değil kendiliğinden bir refleksle sokakları doldurmaktadırlar. ... CHP'liler alanda olmasına rağmen Direniş'in CHP ile de organik bir bağı bulunmamaktadır." (Gülsunar, 2013).

"Gezi daha Gezi olmadan" eylemin henüz başında yıkım aracının önüne dikilen milletvekili Sırrı Süreyya Önder sokakta yer alan "biz"e dair "burada büyüleyici bir "biz" olduk" diyor ve "... "biz kimiz" sorusunun karşılığı, "siyaset üstü" bir "biz"den ziyade, "siyasetler arası" seküler yaşam temelinde, hak ve özgürlükler etrafında birleşen bir "biz"e denk geliyor" diyerek sokaktakileri tanımlıyordu (Önder, 2013).

III. Gezi'nin sınıfsal dinamiği

Gezinin kitleselliği, resmi kayıtlara göre bile sekse-ne yakın ilde milyonlarca kişinin katılmış olması doğrallıkla "kim bunlar?" sorusunu akla getirmiştir. 90 sonrası kuşak, y kuşağı, gençler gibi kimi sıkıntılı tanımlamaların ötesinde bir halk hareketi olarak adlandırmak en genel yaklaşımıyla herkesin üzerinde ortaklaşabileceği bir saptama olmuştur. Ancak bu toplumsal hareketin "sınıfsal bir dinamiğinin olmadığı" daha ötesi işçi-emekçi sınıflarla karakterize edilemeyeceği iddia edilmeye çalışılmıştır:

"Hareketin, bilindik anlamda bir 'halk' ya da 'sınıf' hareketi olarak ele alınamayacağı, "yeni toplumsal hareketler" temelinde değerlendirilmesi gerektiğini iddia eden yaklaşımların 'yenilikçiliği'... Evet, Gezi Parkı direnişi, bir toplumsal harekettir. Ama yeni toplumsal hareket teorisyenlerinin ifade ettiği gibi, bir post-endüstriyel ya da post-modern

dönem hareketi, sınıf mücadelesi çerçevesinde analiz edilmesi mümkün olmayan, kapitalizmin özgün ve başka bir evresinin hareketi değildir." (Kosar; 2013).

"İşçi sınıfının örgütleriyle, programıyla direniş katılmadığı doğrudur; ama kastedilen işçi sınıfı mensuplarının da yokluğu ise, bu iddianın nesnel geçerliğinin ciddiyetle" bir alakası olmadığını söylemektedir Korkut Boratav ve sormaktadır: "Geleneksel işçi sınıfının içinde yer alan ilerici, laik, solcu, demokrat insanların Taksim direnişiyle başlayan kalkışmalara katılmamaları mümkün olabilir mi?" Soruya yanıt oluşturmak üzere kısa olmayan bütünlüklü bir alıntı yapmak yarar var⁵:

"Bir kere, direnme eylemlerine katılan insanların önemlice bir bölümü üniversite ve lise öğrencilerinden oluşuyor. Bunlar için "orta sınıf" nitelemesi anlamsızdır. Sınıfsal kökenlerine (ebeveynin toplumsal profiline) ilişkin bir şey bilemiyorsak susalım. Ancak, öğrencilerin nesnel konumlarının en geniş anlamıyla potansiyel işçi sınıfına aidiyet olduğu söylenmelidir. Okulları, onları yakın bir gelecekte nitelikli (yani eğitilmiş ve beyaz yakalı) işgücü arzının öğeleri olmak üzere eğitmektedir. Dahası, kapitalizm onlara işsizlik vaat etmektedir. Bu nedenle ilk aşamada yedek emek ordusunun saflarına girecekler ve nesnel konumlarıyla en genel anlamda işçi sınıfının öğeleri olacaklardır.

Üniversite öğrencilerinin (diyelim) on yıl ileriye taşınmış türevleri de direnecilerin kalabalık safları içinde yer alıyor: Üniversite lisans (ve sonrası) diplomalarıyla tanımlanan nitelikli emek sahipleri ve bu nitelikleriyle daha çok "hizmetler" diye tanımlanan karmaşık sektörde çalışan ücretliler... Bu insanların işsizleri "ücretli emekçi" konumunu yitirmezler.

"Hizmetler" sektörünün niteliksiz emek gerektiren işlerinde çalışanlara gelince, bunların içinde üniversite diplomalıların sayısının giderek arttığı bilinmektedir. Bu nedenle de bu grubun uğraşları, işleri, artık, "beyaz yakalılar" konumuna uygun (ve geleneksel işçi sınıfından ayrılmayı hedefleyen) yeni terimlerle adlandırılmaktadır: Tezgâhtar, bekçi, sekreter, "büro, satış, güvenlik personelleri, elemanları" konumlarına terfi etmişlerdir; zira giderek artan bölümlerinin üniversite diplomaları vardır.

Bu insanların çalıştıkları (ve "hizmetler" sektörünün uzantılarını oluşturan) faaliyet kollarının ve

doğrudan doğruya icra ettikleri iş sürecinin “üretken” olup olmaması tartıştığımız bağlamda önem taşımaz. Ücretli işçiler olarak ya doğrudan doğruya işverenleri için artık değer yaratmaktadırlar veya işverenin başka sektörlerden aktarılan artık değere erişmesini, el koymasını sağlayan, kolaylaştıran bir emek süreci icra etmektedirler. Ve en geniş anlamda gerçek veya yedek emek ordusunun öğeleridir. Kısacası, bugünün koşullarında nesnel olarak, yani **kendiliğinden işçi sınıfının** içinde yer almaktadırlar ve bu sınıfın niceliksel olarak önemli bir öğesini oluşturmaktadırlar.

“Orta sınıflar” bloğunun içine tikiştirilen (ve yukarıdakilerle bağlantılı) önemli bir katmandan daha söz etmemiz gerekiyor: Hekim, avukat, danışman, mimar, mühendis, mali müşavir gibi genellikle eğitim yoluyla edinilmiş becerilerini işverenlere değil, “müşterilere” satarak geçimlerini sağlayan **bağımsız profesyonel gruplar**... Bu katman, nitelik, ideoloji, değer sistemleri ve hayat tarzları bakımından yukarıda belirlenen çerçevedeki (eğitilmiş, beyaz yakalı) işçi sınıfı ile benzerlikler taşımaktadır; ama üretim ilişkileri açısından sınıfsal farklar ağır basar.

Buna karşılık, bir başka sınıfsal akrabalık söz konusu mudur? Küçük eşiklerin üzerinde işçi istihdam etmiyorlarsa, şirketleşmeleri söz konusu değilse, bunları **küçük burjuvazi** konumunda kabul etmek düşünülebilir. Buna göre, üretim araçlarının (toprağın, atölyenin, âlet/edevatın ve mesleğin gereğince belirlenen iş araçlarının) sahibi olan ve geçimini esas olarak kendi (ve ailesinin) emeğiyle kazanan köylü, zanaatkâr ve bağımsız/profesyonel katmanlar **küçük burjuvazi**yi oluşturmaktadır. Kapitalizmin belirleyici karşıtlığını oluşturan iki ana sınıfın (işçi sınıfının ve kapitalistlerin) dışında yer almaları; sınıf mücadeleleri tablosundaki belirsiz, bazen kaygan konumları da ortak özellikler olarak görülebilir.

Ne var ki, profesyonel gruplar, üretken küçük burjuvaziden niteliksel olarak farklılaşmıştır. Toplumsal işbölümündeki dolaysız konumları *kapitalist ilişkilerin veya basit meta üretiminin* içinde değildir. Geçimleri hizmet satışlarına dayanır. Satılan hizmet, hekimler, mühendisler, eğitimci gibi meslekler söz konusu olduğunda, “üretken” sayılabilir; ama bu durumda *küçük meta üretimi* için öncelik taşıyan (dolaysız üretici ile ticarî/malî sermaye arasındaki) bölüşüm karşıtlıkları geçerli veya önemli değildir. Avukatları, malî müşavirleri, danışmanları kapsayan ve üretken olmayan hizmet

sunumları ise, ekonominin diğer (üretken) kesimlerinden kaynak (artık) aktarımına gereksinim duyarlar. Her iki durumda da gelirlerin kaynağında diplomayla, uygulamayla edinilen gerçek bir melekeden, beceriden oluşan veya (faaliyete izin veren) lisansa, belgeye bağlı olarak yapay olarak yaratılan bir **kıtlık rantı** yer alır.

Bu özellikler nedeniyle, ayrıca üstyapı düzlemlerinde (siyaset, ideoloji, kültür, hukuk alanlarında) önemli ağırlıkları, etkileri olan *bağımsız profesyoneller* katmanının, sömürülen dolaysız üreticiler bloğunda yer alan *küçük üreticiler* sınıfının dışında düşünülmesi daha uygundur. Keza, nesnel olarak kapitalist ilişkiler içinde yer alan nitelikli ücretli emek (nesnel olarak işçi sınıfı) konumunda da yer alamazlar. Geleneksel Marksist sınıflaşma çerçevesi içinde yer alabilecek tek *orta sınıflar* kategorisi, *bağımsız profesyonellerdir*.

Bağımsız profesyoneller içinde, örneğin hekimlerden, avukatlardan direnme eylemlerine küçümsemeyecek katılımların olduğunu biliyoruz; öğreniyoruz. Meslek gruplarını temsil derecesi bir yana, eylemci profesyonellerle nitelikli işçilerin politik tavırlarının paralel seyretmiş olduğu görünmektedir. Ancak, toplumsal işbölümü ve emek süreci içindeki farklılaşmaları olası ayrışmalara da yol açabilecektir. Örneğin ikinci grupta istikrar arayışları, dolayısıyla uzlaşmacı tavırlar daha erken öne çıkabilir. En geniş özgürlük alanı ise öğrencilere ve işsizlere aittir.

Gezi direnmesinde *sınıfsal bir karşı koyuş* var mıdır? Eylemleri tetikleyen olaya, **Taksim projesinin uygulanmaya başlamasına** baktığımızda, kanımca, olgunlaşmış bir sınıfsal tepki vardır: **Yüksek nitelikli, eğitilmiş işçiler, yarınki sınıf yoldaşları (öğrenciler) ile birlikte, profesyonellerin de katılımıyla, kapkaççı burjuvazinin ve onunla bütünleşmiş siyasi iktidarın devâsa kentsel rantlara el koyma girişimine karşı çıkmaktadır.**

Bu, yağmacı kapitalizme karşı **olgunlaşmış bir sınıfsal başkaldırıdır**. Sınıfsaldır; zira, burjuvaziye ve onun devletine karşıdır; onlarla kader birliği değil, kader karşıtlığı içinde olan insanların ortak hareketidir. Ayrıca, olgunlaşmış bir sınıf hareketidir; zira, karşı cephe ile kısa vadeli ve doğrudan bir bölüşüm karşıtlığı söz konusu yoktur.” (Boratav, 2013).

Gezi “kentli” bir toplumsal hareket. Bu kentli hareket geçmişten bugüne, kentten/kentinden haklara kadar kazanılmış olanın kendisinden alındığına,

kent yağmasına, yaşamlarının yoksullaştırılmasına ve geleceksizleştirilmesine hem tanık hem mağdur olarak dahil olanların sokaklarda, alanlarda buluşması oldu. Bu buluşma "karşı" olmanın ötesinde kendini fark eden bir inşâ süreci, mücadelesi olarak da tanımlanabilir.

"Bir sınıf, devletin cebir ve ideolojik mekanizmalarını arkasına alarak bir kent tahayyülü kurup bunu inşaya girişmişken, karşısında bir sınıf da inşâ etmektedir: Sınıfsal ilişki bir kez daha sınıfları önlemektedir ve "yeni"nin en temel dinamiklerinden birisi budur. ... Gezi'de gezinip duran fil, sınıf mücadelesidir." (Öğüt, 2013)

IV. Anti otoriterlik, yaşam tarzı savunusu ve Gezi

Yukarıda Korkut Boratav'dan "sınıf analizini" aktarmıştık. "Bununla birlikte, gerek eylemci tipolojileri üzerinden gerekse de nesnel **sınıf konuları üzerinden yapılacak bir analiz**, bize söz konusu **yeni bütünün oluşmasına yol açan "manyetik alan"ın sebeplerini anlatmaz** (abç): Bu farklı eylemci tipolojileri neden bir araya geldi ya da katılımcıların konumsal-nesnel bakımdan "işçi" olması, bize "olay"ın açıklamasını verir mi? ...Bu manyetik alanın sebeplerine... otoriteryanizmin ve bunun somut tezahürü olarak polis şiddetinin yarattığı öfke ve haysiyet mücadelesi" olarak yanıt verilebilir." (Öğüt, 2014).

"İsyanın kapsamı ve genişliği, siyasal iktidarın son dönemde yoğunlaşan ve artan polis şiddetiyle üstü örtülemeyecek bir hal alan otoriter yaklaşımlarına karşı toplumun değişik kesimlerinde birikmiş bir itiraz olduğunu gözler önüne serdi. ... isyana ilişkin ilk değerlendirmeler, (Başbakan'ın mizacıyla da yakından ilişkilendirilen) belirli bir otoriterleşme algısına işaret etti. Bu doğrultuda, son dönemde çıkarılan alkol yasağı düzenlemesinden hükümetin kürtajı fiilen engelleyecek düzenleme girişimine ve bizzat Başbakan'ın "yürüttüğü" üç çocuk politikasına uzanan yelpazede, siyasal iktidarın farklı hayat tarzlarına yönelik müdahaleci bir yönelime girdiği; buna karşılık toplumun belirli bir kesiminde "benim ne içeceğime, ne giyeceğime, kaç çocuk yapacağıma karışma" biçiminde bir tepkinin oluştuğu" yaygın gözlem ve değerlendirmedir." (Gündoğdu, 2013).

Kuşkusuz anti otoriter tepkinin, diğer ifadeyle bu tepkiyi doğuran otoriterleşmenin izahını tek başına ya da asıl olarak bir Başbakan'ın "mizacına"

bağlamak sorunludur. "Otoriterleşme, aslında daha derinlere, toplumsal ve sınıfsal ilişkiler içersine uzanan bir dinamiğe sahiptir... otoriterleşme dinamiğinin gerisinde yatan toplumsal ve sınıfsal ilişkilere yönelik körlük" bizi pusulasız bırakır. "Liberalizmin güçlü devlet isteminin neoliberal bağlamda ifadesi, Poulantzas'ın anlattığı gibi, temsili demokrasinin daraltıldığı ve yürütmenin kendi içinde de giderek tekleşen bir iktidar merkezi haline geldiği otoriterleşmedir." (Gündoğdu, 2013).

"bu anti otoriter bir ayaklanma..Bugün faal olan iki-üç kuşak Tayyip Erdoğan'la yetmişmiş, dolayısıyla hayatlarında baskılayan, zorlayan, sindiren her türlü otoriteyi Tayyip Erdoğan figürüyle özdeşleştiriyorlar. Bu anlamda bizden çok farklılar... Tayyip Erdoğan bizim için öylesi bir otorite figürü değil." (Benlisoy, 2013).

"Kendi mahallelerinde yüz binlerle eyleme kalkan ve kritik günlerde Taksim'e baskın veren emekçi kitlelerin ... savun(duğu) şey yaşam tarzı değil bizzat mekânıyla ayrılmaz bir bağ içindeki yaşamın ta kendisidir." (Öğüt, 2013).

Neoliberalizm karşıtı bir hareket olarak Gezi

"2008'de ekonomileri iflas eden İzlanda ve Yunanistan'da ilk sinyallerini veren, 2010 sonu itibarıyla Tunus, Mısır başta Kuzey Afrika olmak üzere Arap Baharı'nda gözlemediğimiz, ABD'de Occupy Wall Street (OWS) ile yayılan, Avrupa'ya sıçrayan, hangi meydandan ne zaman patlak verecek diye beklenen küresel direniş zamanlarındayız. Halklar, dünya üzerindeki önemli meydanları birer agoraya çevirip itiraz ve isyanlarını seslendirirken taleplerini (genel ve/veya özgül) de dile getirmekteler. Her biri kendi sorunlarına odaklanmış, kiminde demokrasi ve özgürlük talepleri, kiminde despotik rejimler, kiminde işlemeyen temsili demokrasi, kemer sıkma politikaları, yoksulluk ve yoksunluk olsa da, hepsinin ortak yanı neoliberal sisteme karşı çıkışlarında.

Sosyal devletin çöküşüyle, şirketleştirilmiş iktidarların yaşam alanlarını, müşterekleri ve kentleri metalaştırarak, yağmalayarak kurdukları serbest piyasacı düzen, tüketim ve tüketicilik değerleri üzerinden şekillenen gayri insani neoliberal etik, kolektif değerler ve dayanışmaya prim vermeyen, aksine, altta kalanın canı çıksın şiarı üzerinden inşa edilen bireycilik ve rekabetçilik, katlanan yoksulluk, yoksunluk, sosyo-ekonomik bağlamda apartayda ulaşan kentsel ayrışma, tıkanan temsili demokrasi, neoliberal iktidarların tutunacakları tek dal polis devleti, despotik rejimler..." (Baysal, 2014).

"Bu öfke yaklaşık 30 yıldır uygulanan neoliberal küreselleşme politikalarının birikiminin bir patlamasıdır. Çok uluslu şirketler orkestrasının şefliğini yapan IMF ve Dünya Bankası'nın bütün dünyada ama özellikle de gelişmiş ülke kategorisinde olmayan Türkiye gibi ülkelerde daha hızla ve şiddetle uygulanmasına öncülük ettiği stratejinin ana noktaları toprağımızın, suyumuzun ve insanımızın metalaştırılması, her şeyin parayla alınıp satılır hale getirilmesidir. ...Bütününü ele alındığında bu politikalar yoksulluğu ve eşitsizliği arttırır." (Köymen, 2013).

Aydınlanmacı, Barışçıl, Seküler, Dayanımcı Özgürlükçü

Gezi, katılımının yığinsallığı kadar bileşiminin zenginliğiyle de özgün bir toplumsal hareket. Bileşiminin zenginliğinden kasıt "bir arada olması beklenmeyen odaklar"ın aynı yerde, birbiriyle çatışmaksızın, ortak bir eylemde bulunmaları halidir. Bu durumu "anlamak" için çaba harcamak kadar yöntem de önem taşıyabilir: "Belirivermiş bir bütünü niteliklerini hâlâ parçalarda arıyor: Suyun niteliklerini anlamak için hidrojen ve oksijene bakıyor! (...) Gezi direnişinde "yeni" olan, belirli türden bir bileşimdir. ...sosyal dünyada hiçbir şeyin yepisyeni olmadığını, nezuhrun daima bir bileşim olduğunu fark etmemiz gerek." (Öğüt, 2014). Gezi'de işin sihri katılanların direnişin üzerine titremede hem fikir olmalarıydı. Çünkü katılanlarca "o an" en değerli olan oydu, yani direniş! Bunu böyle kılan elle tutulabilir bir "öfke hâli, öfke öznesi, bu özneye bağlı öfke" zinciri kadar "belirli türden bir bileşim"i oluşturan "değerlerin" ortak soy ağacından geliyor olmasıydı. Aydınlanmacı, özgürlükçü, seküler, kentli, dayanımcı, barışçıl olarak hemen ilk elde sayabileceğimiz özellikler neoliberalizm karşıtı olmakla çerçevesiz olmayan, anti kapitalist zeminde kamucu bir arayışı, dayatılmış bir yaşamdan sıyrılarak ortaklaştırılmış bir kaderin iradi seçimini bir nüve olarak gösteriyordu. Tek tek sayılan özelliklerin hiç biri tek başına, her hangi bir anda "farklı odakların" biraradalarını "sağlayıcı olarak" açıklayamaz.

Gezi'yi/kitlesini karakterize eden söz konusu ifadelerin hem dünya ölçeğinde hem de bu topraklarda bir tarihi olduğu açıktır:

"Sınıfsal tepkinin olgunluğunun, hızla ve kendiliğinden bir siyasi çizgiye dönüşmesiyle de ortaya çıktığını düşünüyorum. Bu çizginin, aydınlanmacı ve sınırsız (dolaysız) demokrat özellikleriyle tanımlanabileceğini düşünüyorum. Temsilî demokrasinin

tuzakları algılanmıştır: Kapkaççı burjuvazinin iktidarına ve İslamcı-faşist bir rejime dönüşmüştür. Çözüm, "**her yer Taksim; her yer direniş...**" Bu, işçi sınıfının tarihsel özlemi olan sınırsız, dolaysız demokrasi çağrısıdır." (Boratav, 2013).

Tarihsel özelemlenme çağrısı oluşturan "özne" aynı zamanda o özlemi somutlayabilecek bir akla ve ortak olarak yaşama geçirebilecek dayanışmacı/paylaşımcı bir beceriye de sahiptir:

"Gezi, reviri, kütüphanesi, bostanı, televizyonu, radyo ve gazetesi, paranın geçmediği mekânları ve bil cümlesi ile kentin değişim değerine karşı kullanım değerini savunan dolayısıyla da Kent Hakkı'nın inşa edildiği bir mekândı." (Baysal, 2014).

Gezi'nin (yapılan bütün aksi propagandaya karşın) barışçıl bir hareket olduğu su götürmez. Taşkın'ın dediği gibi "beraber eylem yaptığı unsurların şiddete başvurusuyla anında meydanları terk edebiliyor". Hareketin örgütsüzlüğüne, kendiliğindenliğine yapılan vurguların (bağlamından koparılmadığı sürece) "bir zararı yok". Anında meydanları terk edebilen yığınların anında meydanları doldurabilmesinin de sonuç olarak "bir düzeyde" örgütlenme olduğu ortadadır. Örgütlerin ya da örgütlenmenin kendini olmadığı ya da ol(a)madığı "şeyin" yerine koyması ise her zaman ve her düzeyde "zarar"dır. Gezi'de ne bunu yapan, ne yapabilecek olan ne de yapmak isteyene izin veren vardı. Gezi tarihsel kökleri olan ama o anda "belirivermiş" bütününe üzerine titreyen bir "kurucu" akla sahipti.

Kamucu

"Eylemleri tetikleyen olaya, Taksim projesinin AKP iktidarı tarafından uygulanmaya başlamasına bakalım: Büyük bir kalabalık, günlük geçim sorunlarını etkilemeyen bu uygulamaya karşı sert bir tepki oluşturmuştur. Tümünü topluma, halka ait olduğunu düşündükleri; geçmiş kuşaklardan kendilerine devredilmiş olan ortak bir varlığa, kapkaççı burjuvazinin ve onunla bütünleşmiş siyasi iktidarın el koyma girişimine karşı çıkmıştır. Bu tepki, hızla, kişisel özgürlüklere, hayat tarzlarına, aydınlanma değerlerine dönük saldırılara karşı bir direnme içeriği de kazanmıştır.

Bunlar, kamucu, yukarıda belirlenen sınırlar içinde (kapkaççı sermaye-iktidar işbirliğine muhalefeti içerdiği için) anti-kapitalist tavırlardır. Direniş, zaman içinde burjuva demokrasininin (temsilî

demokrasinin) tuzaklarını algıladı; buna karşı sınırsız özgürlük talepleri ile doğrudan demokrasi deneyimlerini içermeye başladı; paylaşımcı bir hayat tarzı özleminin bugünden mümkün olabileceğini gösterdi." (**Boratav, 2014**).

"Gezi kalkışması, sistem karşıtıdır; kamucudur; Türkiye'deki biçimiyle anti-kapitalisttir; kömüncüdür; burjuva demokrasisine karşı doğrudan demokrasiyi sahiplenir. Bu özellikleriyle Tunus'taki ayaklanmayla ve önce Mübarek, sonra Mursi rejimlerini hedefleyen Tahrir kalkışmalarıyla ve Wall Street'i işgal eylemleriyle akrabadır. Avro Bölgesi krizine karşı Yunanistan, İspanya, İtalya protestocularıyla da hısımlık ilişkisi vardır. Buna karşılık Soros parasıyla beslenmiş; AB, ABD desteğinden ivme "Turuncu Devrimler" ile ilgisi yoktur. Keza, ilk günden itibaren Batı emperyalizminin silahlı müdahalesini, desteğini isteyen Libya ve Suriye isyanlarıyla ilişkisi olamaz." (**Boratav, 2014**).

Kentli, doğaya saygılı ve çokluk'tan oluşan bir hareketin dili

Üzerinde düşünülmesi ama (belki de) asla açıklamaya çalışılmaması gereken bir özgünlüğü Gezi'nin (ortak) diliydi. Dilin ortaklaşmasında herkesin direnişin üzerine titremesinin payı olduğu açık. Ancak bu üzerine titreme hâli bir "kasma" ile değil aksine bir doğallıkla sağlandı. Gezi'nin ekolojik karakteri ve bunun mekânla kurduğu ilişki onun doğallığını sağladı. Çokluğu bir tehdit olarak değil direnişin varlığının ve kendini sürdürebilmesinin güvencesi (gücü değil!) olarak gördü. Bu, sözcüğün gerçek anlamıyla "diline vurdu." Diline vurdu, çünkü herkes, çokluğun bir'i ve eşiti olarak var olabilirdi ve bu da bir ve eşit olarak katılımı "bir"e çoklukta ifade olma imkânı sunuyordu. Duran adam/lar/kadın/lar, koşan, gaz fişeği yakalayan/geri atan/lar, şarkı söyleyen/ler, duvara yazan/lar özgürce ve içten "dillendiler". "Uygunsuzluklar" ortak kültürle dilsizleşti. Belki de "gezi eylemleri sol örgütlerin yıllanmış militan dilini popüler kültürün ve sokağın repertuarı ile melezleyerek dönüştürdü." (**Çolak, 2014**). Dil'in öfke içermesiyle barışçılığının bulunduğu nokta mizah gücünde kristalleşti.

Sonuç

"hepimiz bu kentte
yenileceğimiz günü beklemek için
küçük hikâyeler yaşarız"
(Mehmet AKAY, uykusuz girdap, Sınırdı, sayı 3).

Kentlerde mücadele edenler açısından, belki bir yanıyla, Gezi öncesi duygu hali böyleydi. Teorinin

grisi yaşamda da hâkimdi belki, ya da "çoğunluk" öyle hissediyordu. Kuşkusuz biriktirdiklerimizin de katkısıyla yeşili yaşadık Gezi'yle; hepimiz "yeşillendik".

"Gezi direnişi, bir yanı ile Bergama'dan HES protestolarına uzanan çizginin bir parçasıdır, ancak diğer yanı ile hepsinden daha büyük bir değişime kucak açacak kapsayıcılığa ve etkinliğe sahiptir. Direnişin kompozisyonu, sürekliliği, eylemlilik biçimi, kendini ifade etme üslubundaki çeşitlik, dayanışma düzeyi ve etkileri, yakın tarihin diğer kolektif eylemleri içinde Gezi Direnişi'ni farklı bir konuma şimdiden yerleştirmiştir. Gezi Direnişi'nin kayda değer farklarından biri, gündelik hayatın rutinine müdahale edebilecek, o rutini ortadan kaldıracı ve yerine başka bir zaman ve mekân tahayyülü koyabilecek bir güce erişebilmesidir." (**Öztaş, 2013**).

"AKP'yi ve benzer partileri bundan sonra dengeleyebilecek olan sadece ve sadece "toplum korkusudur." Majori-kraşi, yani "çoğunluk adına yönetim" arayışı, (çoğunluğun yönetimi değil!) Gezi'de toplum duvarına çarptı. Evet, bütün kesimler orada yoktu ama sonuçta temsili demokrasiyi, kendi sınıfsal ve zümrevi çıkarları adına istismar eden bir zihniyet, "Bu işin muhatabı biziz, bize sormadan yapamazsın!" diyen toplum duvarına çarptı ve "Ben yaparım" dediği şeyi yapamayarak ciddi bir yenilgi yaşadı. Erdoğan'da müthiş bir sokak alerjisi oluşması bundandır. AKP politikalarının bütün mağdurları Gezi'de yoklardı ama Erdoğan'ın en güçlü hissettiği anda yaşadığı yalpalama ve toplum korkusu, farklı kesimlerin hafızalarına kaydedildi." (**Taşkın, 2014**)

"Hak ve özgürlüklerin kapitalizmin olduğu bir ortamda varolamayacağı "teorik bir bilgi" sahibi olunmadan da artık fark edilmiş durumda. Seküler yaşama dair kaygı varsa, kendilerini ne asker tankına ne de İslâmileşen bir yaşantının kollarına bırakmaya hevesli olan, açık bir biçimde kendi özgürlüklerini kendileri inşa etmek isteyen kitlelerin (**Önder, 2013**).

"Galiba Gezi'yle beraber ilk defa sokakla ve siyasetle tanışanlar ve uzun zamandır mücadele yürütenler arasında özgürlük ve eşitlik temelli farklı mücadelelerde yaşanan sıkıntılar tekrar gün yüzüne çıkıyor. Gezi, dünyadaki kent mücadeleleriyle benzerliği açısından anti-kapitalist bir dinamiğe sahiptir. Özgürlük-eşitlik ikileminin aşılabileceği zemin de burasıdır aslında. Mizahi, sosyal medyayı etkin olarak kullanan, "dokunup kaçan öyküler yazmaya" eğilimli, iyi

eğitilmiş, belki prekarya olma korkusu taşısalar da maddi durumları nispeten iyi olan kesim, özgürlükleri ve hayat tarzları üzerinden harekete geçmiş olabilir. Bu kesim, örgütlü mücadeleyi zaman zaman küçük görebilen, sanal kamusalılığı sahici kamusalılığın yerine koyabilen tavırla bir tür elitizme kapılma potansiyeli de taşımaktadır. 17 Aralık'tan 30 Mart'a kadar olan sürede bu kesim, Başbakan'ın tape'lerle devrilebileceği umuduna kaptırdı kendisini. Aslında tekno-determinizm dediğim şeyin bir sınamasıydı yaşanan. Fakat geleneksel siyaset, tekno-determinizmi mağlup etti aslında. Bu mağlubiyet, çok iyi örgütlenmiş bir partinin örgütlü gücünden ve elbette diğer iktidar imkanlarından kaynaklandı. Aslında burada bir ders var hepimiz için: Kurumları, kurumsal siyaseti, örgütlü mücadeleyi hafife alamayız. Beğenmesek de yok sayma değil, dönüştürme çabasına girmeliyiz. İyi haber de şu: Çoğunluğu orta-sınıf olan özgürlükçü kesim, Özal dönemine göre sola, eşitlikçi arayışlara ve anti-kapitalizme daha açık. 80 sonlarının elitist yuppi kültürü, orta-sınıfları aynı ölçüde kapsayamıyor artık. ABD'den İspanya'ya, Yunanistan'a, İran'a ve Türkiye'ye kadar olan geniş bir coğrafyada, orta sınıflar anti-kapitalist sol söylemlere daha açık hale geldiler. Bu yönelim de esnek, kuralsız kapitalizmin yarattığı belirsizlik, yani maddi kaygılar kadar, doğa ve insan üzerindeki tahribatın fark edilmesiyle de ilişkili. Bu anlamda Gezi, HES'ler üzerinden zaten yürütülen mücadelelerin geniş ölçekli bir patlamasıdır da. Gezi'den ileriye doğru taşınabilecek umut da bençe buradadır: Temsili demokrasiyle, majori-kraziyle yetinmeyen, ama kuralsız, acımasız, doğa ve insan düşmanı kapitalizmi de sorgulayan bir arayış, farklı ırmaklardan akmaya devam eder... (Taşkın, 2014).

"Gezi ne 1968 Türkiye'sinin anıları ne de günümüz Tahrir'i veya **"Occupy"** hareketlerinin izdüşümleriyle açıklanabilir.

İster istemez bugünün isyan ve özgürlük kavgalarından ve geçmişin devrimci mirasından esinlense de **"Gezi"**de kendisini açığa vuran, çoğunluğunu işçi, işsiz ve öğrencilerin oluşturduğu, geçmişle gelecek, batıyla doğu, gelenekle modernlik arasında sıkıştırılmış muazzam bir genç nüfusun, muhafazakârlık, kapitalizm ve din ve inanç dayatmasına karşı kendi varlık ve kimliğini ileri sürdüğü, söz konusu **"modeller"**in hiçbirine tam olarak uydurulamayacak, ayırt ediciliği kendine özgünlüğünde olan bir 21. yüzyıl isyanıydı. (Kürkçü, 2013).

"Son olarak şu nokta belirtilebilir: Gezi İsyanı özgün protesto biçimleriyle; aşhaneleri, eczaneleri, haberhaneleriyle yarattığı yepyeni dayanışma ağlarıyla; emsalsiz mizah ve akıl gücüyle getirdiği seslenme biçimleriyle; kurduğu doğrudan demokrasi ve koşulsuz kardeşlik örnekleriyle bir geçmiş olan ve gelecekte şimdi yarattığı formlarla sıçramalar yapabilecek olan bir süreçti. Zira, Marx'a öykünecek söyleyecek olursak (Marx 18 Brumari), Türkiye tarihindeki Gezi'yi önceleyen başkaldırılarda söz içeriği aşıyordu; Gezi'de ise içerik sözü aştı." (Atılgan, 2013).

Dipnotlar

1. Mısırın emekçileri, sıradan insanları dalga dalga Tahrir Meydanına akarken ve halk Mısırın her yerinde komprador otokrasiye karşı ayaklandığında, her şeyin kendilerinden menkul olduğunu, dünyanın gerçekliğini ceplerinde taşıdığını sanan çok bilmiş akl-ı evvelerin ilk akıllarına gelen: 'Acaba bu kalkışmanın arkasında kim var?' sorusu oldu... Öyle ya, Mısır halkı ve hiç bir halk kendiliğinden hiç bir şey yapmaya ehil olmadığına göre... Acaba bir 'yumuşak geçiş' için ABD ve müttefikleri mi 'düğmeye basmıştı?.. Bu, 'Büyük Orta Doğu Projesini' kotarmaya yönelik bir ABD manipülasyonu muydu? Bu isyanın sonunda 'İslamcı fanatikler' mi aracın direksiyonuna geçecekti? Kendilerini 'dünyanın merkezi' olarak görmeye alışık efendiler cephesi başka türlü düşünebilir miydi? Soldan gelen tepkiler ve değerlendirmeler de bir başka tuhaftı. Yok efendim hareket bir liderlikten yoksunmuş, yok işte 'ne değişmiş, 'her şey yerli yerinde duruyormuş, üretim araçlarının mülkiyeti el değiştirmemişmiş... Tabii devrimi öncülerin, şeflerin, 'profesyonel' devrimcilerin ve sadece onların yapabileceğini sananların bu tür itirazları anlaşılır bir şeydir... Lâkin bu dünyada hiç bir devrim şeflerin ve profesyonellerin eseri olmamıştır ve olması da asla mümkün değildir. Eğer devrimi şefler, öncüler, liderler, "bu işin" 'profesyonelleri' yaparsa, ona devrim denmez, denmemesi gerekir. Çünkü devrimi sadece halk yapar da ondan... O halde üç şey: Birincisi, devrimi halk, yani sıradan insanlar yapar; ikincisi, devrimin ne zaman patlayacağı bilinmez; ve üçüncüsü de, hiç bir devrim bir diğerine benzemez, her devrim 'tektir' ve başka türlü olamaz... (<http://www.gunzileli.com/2011/02/25/orta-dogu-ve-arap-dunyasinda-yeni-donem-fikret-baskaya/#ixzz39sGqcRHt>)

2. 'DEMOKRASİ TEŞVİKÇİLİĞİ' İLE 'CİHATÇILIK' KISKACINDA 'ARAP BAHARI' "...süreci başlatan işçi sınıfının geçmiş mücadele birikimleri temelinde yığınların isyanıdır; sürecin seyri ve ulaştığı sonuçlar üzerinde etkili olan ise, uzun vadeli faaliyetler ve örgütlülük temelinde farklı güçler arasındaki mücadeleler ve dengelerdir. Bu açıdan belirleyici olan, işçi sınıfının uluslar arası komünist faaliyet ve örgütlülüğünün eksikliği, tek kelimeyle komünist enternasyonalin yokluğudur. Bu 'boşluğu' dolduran da, Müslüman Kardeşler'den El Kaide'ye islamcı hareketlerin enternasyonalizmi ve

emperyalizmin yönlendirdiği ve büyük fonlarla desteklediği 'demokrasi teşvikçiliği' eksenindeki uluslararası çalışma ve örgütlenmelerdir. (<http://kurtulusosyolistdergi.awardspace.com/pdf/arap.pdf>)

3. BDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş, 8 Haziran 2013 tarihinde partisinin Tunceli Olağanüstü İl Kongresi'nde Gezi Parkı eylemlerini değerlendiriyor, Direnişe desteğini açıklıyor ve çözüm süreciyle ilişkisini kuruyor: "Eğer Türkiye'nin her bir tarafına asker, polis, gerilla cenazeleri gidiyor olsaydı, aylardır her gün onlarca insan bu savaşta yaşamını yitiriyor olsaydı; Gezi Parkı'nda bugün bir özgürlük ruhu, demokrasi arayışı gösterileri değil ırkçı, milliyetçi gösteriler olacaktı. ... Çözüm süreci halk hareketine katkı yaptı. Müzakere sürecinin başlamış olmasının, silahların susmuş olmasının yarattığı psikolojik, sosyolojik ortam Türkiye'deki halk hareketinin zeminini oluşturmuştur. Bakın bu savaş durdurunca halkın tepkileri öfkesi sokağa akmaya başladı." (<http://www.ntvmsnbc.com/id/25447885/>)

4. Ertuğrul Kürkçü de dikkat çekiyordu: Öte yandan Öcalan ve Kürt özgürlük mücadelesi "silahlı mücadele dönemini kapatma" çağrısıyla "Gezi İsyanı"nın içinde patlak verdiği siyasal koşulların oluşmasında paradoksal bir rol oynadılar. 21 Mart'ta açılan "demokratik siyaset" kapısı olmasa, bütün yaz boyunca kent meydanlarının demokrasi ve özgürlük isyancıları yerine cenaze törenleriyle "kana kan intikam" peşinde koşan kışkırtılmış topluluklarca istila edilmiş olacağını öngörmek deha gerektirmiyor.

Kürt halkı ve devrimcilerinin son 30 yılda Türkiye'nin içinden geçtiği büyük değişime katkıları da, "Gezi İsyanı"nda açılan zihinle idrak edilebildi. Sırf "Bize bunları yapanlar Kürtlere kim bilir neler yapmıştır" sorusunu nihayet sorabilmeyi mümkün kılışı dahi, Kürt halkının silüetinin bütün isyan boyunca Gezi'nin ufkunda durduğunun işaretiydi. Medeni Yıldırım'ın öldürülmesine karşı "#direnlice" pankartıyla sokağa çıkan isyancılar, bu katkıyı selamladılar." (<http://www.sendika.org/2013/08/Geziden-sonra-ertugrul-kurku-radikal-2/>).

5. Bu tartışmaya zenginlik katacak olan kuşkusuz prekarya tanımı ve bu odaktan yapılan yorumlar olacaktır:

Prekarya, (...) sistemsel dönüşüme bağlı olarak, tüm dünyada giderek sayıları artan ve tüm vasıflarına rağmen minimum iş güvencesinden bile yoksun insanlardan müteşekkil bir "anti-sınıf" olarak ortaya çıkar. Bireyin, iş piyasalarının acımasız rekabet koşullarında her an sistemin dışına itilme korkusundan dolayı, haklarının çığnemesine, vasıflarının önemsizleştirilmesine ve sömürüyü içselleştirmeye razı gelecek derecede sindirilmesi sürecine prekarizasyon (prekerleşme) deniyor. Prekerleşme, en genel anlamıyla, bireyin hem şahsi ve mesleki vasıflarının hiçleştirilmesi, hem de geleceğinin belirsizleştirilmesi olarak özetlenebilir. Düzenli gelir ve süreğen istihdam garantisinin olmadığı bir ortamda, işgücünün giderek daha geniş bir kısmı prekarize olmaktadır. Bu anlamda, artık prekaryanın içine sadece genelde esnek istihdam ve çalışma koşullarıyla özdeşleştirilen hizmet sektörü vb. sektörlerin çalışanları veya toplumsal olarak hep belirsiz çalışma koşul-

larına mahkûm edilmiş olan göçmenler, kadınlar vb. gruplar girmez. Geleneksel olarak güvenli ve mesleki prestiji yüksek sayılan akademisyenlik vb. alanlar da bugün giderek artan bir belirsizleşmenin etkisindedir. (...) Buradan yola çıkarak, kimin prekaryaya dâhil edileceği sorusuna "üretim ilişkileri içerisindeki konumuna bağlı olarak, sürekli kaygı ve kontrolü kaybetme korkusu yaşayan herkes" diye cevap verebiliriz.(...) İş piyasasına entegre olması mümkün olmayan ve toplumun kenarlarında yaşayan tabakayı bu kategorinin dışında tutarsak, prekarya, proletaryadan farklı olarak, yüksek eğitilmiş, burjuva kriterlerine göre "iyi bir yaşama" ulaşmak için gereken şartların çoğunu yerine getirmiş ve prensipte kendisini sermaye ile çelişki içerisinde tanımlamayan bir sınıftır. Dolayısıyla liberalizmin vaatlerine, proletaryadan farklı olarak, gerçekten inanmış bir sınıfla karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz. GuyStanding'e göre, bu vaatlere ulaşmasının önündeki reel bariyerler, sistem karşısındaki öğrenilmiş çaresizlik, sınıf düşme korkusundan ya da hak ettiğine inandığı hayata ulaşamamaktan duyulan kronik güvensizlik ve kendini geliştirme imkânı sunmayan pragmatik işlerin yol açtığı körelme duygusu, prekaryada öfke, anomi, kaygı ve yabancılaşmaya yol açar. Buna ek olarak, prekarya, proletaryanın sınıfsal bağlılığına ve gururuna da sahip değildir, çünkü Standing'in de belirttiği gibi, sürekli uçurumun kıyısında olmanın, mesleki vasıflarına ve eğitim geçmişine tekabül edecek olan yaşam biçiminin altında yaşamının gurur duyulacak hiçbir yanı yoktur. ... Ekonomik konum olarak da prekarya Marxian anlamda bir sınıf değildir; kendi içinde bölünmüş ve sadece korkular ve güvensizliklerde birleşmiştir. (..)Bu sınıflaşmamış sınıfın ideolojisiz, apolitik ve fazlasıyla bireyci/bencil olduğu (ya da ideal-tipik olarak öyle olması gerektiği) uzunca bir süredir kabul görüyordu. Ta ki 2007-2008 krizinin koşullarıyla yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı imkânlar, en azından 1990lar'ın sonundan beri süresiz, bölük pörçük ayaklanmalarla ve alternatif küreselleşme talepleriyle ortaya çıkan bu çokluktan, çok parçalı ve amorf, ama bir o kadar da yüksek sesli bir yüzde doksan dokuz yaratana kadar. (...) Bugün kapitalizm, gerek üretim süreçleri, gerekse iş örgütlenmesi bazında esnekleşmiş ve merkezsizleşmişse, sistem karşıtı mücadele de, bu her yere yayılmış olan hedefe karşı çoklu cephele yaratmak durumundadır. Bugünkü toplumsal hareketler, bir yanıyla, bu çoklu cephele yaratmış gibidirler. Yeni sistem karşıtı hareketlerin esnek örgütlenme biçimleri, taleplerindeki çeşitlilik, coğrafi yaygınlıkları ve iletişimsel olanakları, gerçekten de, savaştıkları sistemin pek çok farklı yerinde delikler açabilmelerini mümkün kılabilir.(...) Esnek kapitalizmde "işçi olmaktan kurtulmuş" iş gücünden beklenen yegâne şey, varlığına içkin olan belirsizliği kabul etmesi ve bunun kendisine özgürlük olarak pazarlanmasına razı gelmesidir. Bu razı gelişi, hiç kuşkusuz, ancak kolektif düşünceden soyutlanmış ve tarihsel/siyasal bağlamından koparılmış bir özgürlük anlayışıyla mümkün olabilecektir. Öyleyse bugün, esneklik kisvesi altında yaşamın her anına ve alanına nüfuz etmiş olan sisteme karşı mücadelenin başlayacağı nokta, sistemin bireyi

maruz bıraktığı bu tanımsızlık ve onun kaçınılmaz sonucu (ya da garantisi) sayılan toplumsal kayıtsızlık olmalıdır.(...) Kolektif düşüncenin ancak cenaze merasimine yetişebilmiş, muhafazakârlığa meyletmesi olası görünen bir sınıf, ani bir dönüşle, kendisine yakıştırılan kayıtsızlığı tersyüz edip, daha eşitlikçi toplum talepleriyle meydanları doldurdu, birkaç gün içinde barikatlar yapmayı öğrendi, kendine özgü bir direniş estetiği yarattı ve parklarda neredeyse proto-sosyalist topluluklar kurdu. Wall Street'ten Syntagma'ya, Gezi Parkı'ndan São Paulo'ya, Tahrir'den Bahreyn'e, farklı ya da benzer taleplerle sokaklara dökülenlerin hepsinin ortak noktası, bugüne kadar kendilerine pazarlanmış olan bireysel, tüketime yönelik ve biçimsel özgürlük mefhumuna karşın, kolektif ve kelimenin gerçek anlamıyla politik bir özgürlük anlayışını temsil etmeleridir. ... 21. yüzyılın preker-aktivistleri de alışveriş kataloglarından seçim yapmakla sınırlı özgürlüklerinin yerine, var olan sistemin koordinatlarını değiştirme özgürlüğünü koyuyorlar. Ve bunu yaparken, kendilerine dair kalıplaşmış tüm yargıları yerle bir ediyorlar.(...) tanımı gereği sürekli bir belirsizlik ve oturmamışlık durumu içinde yaşamak zorunda kalan prekarya, toplumsal hareketlerin gerektirdiği bazı temel unsurlardan yoksun görünmektedir: Dünyaya ve topluma karşı, bireysel yaşam süresinin de ötesine geçen uzun vadeli bir sorumluluk hissi, irade ve bu iradeyi davranışa tercüme edecek olan dirayet.

Gezi Parkı protestolarında da plastik bir şekilde görülen iki karakteristik olgu dikkati çeker. Birincisi, Gezi Parkı protestolarının kült sloganlarından biri hâline gelen "gündüz iş, gece direniş" sloganında ifadesini bulan zaman olgusudur. Burada, tıpkı Rancière'in işçileri gibi gündüzleri sermayenin emrinde olan, ama gecelerini, gündüz kendisine hükmeden sermayenin ipoteğinden çıkarmak isteyen bir tavır göze çarpar. Üstelik

bugünkü hareketlerde geceler, 1830lar'daki proletarya gecelerinden farklı olarak, bizatihi gündüz emrinde çalışılan sermayeye karşı kullanılır. Bu yarı zamanlı eylemcilik pratiği, sanki sistemin özüne dokunmadan direnmek gibi görünebilir ki, bu haliyle tam da her anı isini kaybetme korkusuyla geçen bir prekerden beklenebilecek bir harekettir. Ama unutulmaması gereken nokta, bugün isyanın yalnızca protestocuların sokaklarda, barikatların arkasında polisle çatıştığı, parkları savunduğu ya da meydanları doldurdukları anlarla sınırlı olmadığıdır. Bu anlar, isyanın fiziksel tezahürüdür. Oysa tıpkı savaşılan sistemin fiziksel tezahürleri ve mekânsal temsilleriyle sınırlı olmadığı gibi, bugün isyanın tek boyutu da sokaklarda yaşanmaz. Bu noktada, isyanın ikinci karakteristik özelliği devreye girer. Bu da, Gezi direnişinin diğer bir ikonik sloganı olan "her yer Taksim, her yer direniş" cümlesi üzerinden açıklanabilecek olan ilişkisel boyuttur. Başkaldırı, yalnızca meydanlarda iktidarın kaba fiziksel ifadeleriyle çatışırken gerçekleşmez; eylem alanının dışına taşar ve tüm toplumsal ilişkileri politize eder. Eylem günleri boyunca, meydanlarda olmadığı anlarda bile, bireylerin, başka bir şeyden bahsed-

memesi veya gözünü an be an olayları takip ettiği bilgisayar ekranından ayıramaması, bunun gündelik hayattaki ifadelelerinden yalnızca biridir. Ancak isyanın ilişkisel boyutu, bunun da ötesinde, çalışma ve işin kontrolüne girmiş olan tüm insani ilişki alanlarının geri alınmasını içerir. Yeni kapitalizmde iş, normalde, yaşamın her alanını sömürgeleştirmiştir. Şu anda

ise, isyanın rizomatik bir şekilde yayıldığı ve zamanın ruhuna sindiği söylenebilir. "Her yer Taksim, her yer direniş" sözü, bu anlamda, farklı yerlerde Taksim'e destek için yürüyüşler yapılmasının yanında, isyan ruhunun yaşamın her anına ve alanına sızmasını ifade ediyor gibidir. Bu sızma, her şeyden önce, insan ilişkilerinin, hissedilir şekilde kapitalist rasyonalitenin

hükmünden çıkmaya başlamasıyla gerçekleşir. Direniş ortamında oluşan dayanışmaya, bu dayanışma ortamını bozacak herhangi bir davranışta bulunmaya "kıyamayan" bir kolektif sorumluluk hissi eşlik eder. Modern kapitalizmin faydacı etikle zehirlemiş olduğu insan ruhu, eylemle, daha doğrusu kolektif eylemin dönüştürdüğü insan ilişkileri içerisinde arınır. İsyanın zaman ve ilişki boyutları iç içedir, çünkü ilişkilerin iş mantığından arındırılması eylemi, hiç kuşkusuz, çalışma ve iş mantığının rehin aldığı anları da geri almayı gerektirir. İşin, yeni teknoloji sayesinde tüm yaşama ve yaşamın geçtiği mekânlara sızdığı enformasyon kapitalizminde, gündüz de, gece de sadece işin farklı veçhelerinden ibaret hâle gelmiştir. Tam da bu nedenle "gündüz iş, gece direniş", basitçe eylem ve iş zamanlarının ayrılmasından fazlasını ifade eder. Burada esas olanın direniş olduğu, isinse yalnızca doldurulması gereken bir vakit olduğu vurgusunu görmemek imkânsızdır. Bu

anlamda, sokaklarda verilen mücadeleden daha önemli bir mücadele söz konusudur: normalde her yere sızmış olan işin mantığının ikinci plana atılıp, yerine isyan mantığının geçmesi. Üstelik isyan günlerinde gündüzler sokaklara, barikalara geri dönmeyi bekleyerek geçiştirilirken, gecelerse sistemin mantığından kurtarılmış ilişkilerin zamanı hâline gelir. Protestocular, bir yandan, kentsel alanları fiziken "işgal ederek", mekânı neoliberal mantığın taarruzundan korumaya çalışırlar. Diğer yandan, gecelerini sınıfsal yazgılarını değiştirecek bir faaliyete adayarak, zamanı işin mantığından ve esnek çalışma rejiminin teröründen kurtarırlar. Böylece prekarya geceleri, kapitalist kentleşmenin yok ettiği siyasi kent olgusunu da, kapitalist zaman rejiminin yok ettiği tatmin edici "boş zaman" olgusunu da, anti-kapitalist öğeler üzerine yeniden inşa etmenin zamanı hâline gelir (Vatansever, A.; Prekarya Geceleri: 21. Yüzyıl Dünyasında Geleceği Olmayan Beyaz Yakalıların Rüyası).

Kaynaklar

Atacan, F. (2014) *Ekmek, Özgürlük, Sosyal Adalet*: Mısır'da Muhالیflerin Talepleri Açık değil mi?; Sokağın Belleği, dipnot yayımları.

- Atılğan, G.** (2013) *Diyalektik İle 'Gezi'nemek: Dans'a Davet*, Redaksiyon 2013, 4:41-5
- Baysal, C.U.** (2014) *Evrensel Gazetesi*, Erişim Tarihi 01 Haziran 2014, <http://www.evrensel.net/haber/85419/muthis-bir-sokak-alerjisi-ortayacikti.html#.UY2UFLlroY7>.
- Benlisoy, F.** (2013) *Anti-otoriter ayaklanma*; Express, özel sayı, 136: 40-1
- Boratav, K.** (2013) *Korkut Boratav, Gezi Direnişi'ni Değerlendirdi "Olgunlaşmış bir sınıfsal başkaldırı..."* sendika.org, Erişim Tarihi 22 Haziran 2013 <http://www.sendika.org/2013/06/her-yer-taksim-her-yer-direnis-bu-isci-sinifinin-tarihsel-ozlemi-olan-sinirsiz-dolaysiz-demokrasi-cagrisidir-korkut-boratav/>
- Boratav, K.** (2014) <http://mesele.ergisi.com/2014/01/boratav-gezi-sistem-karsitidir-kamucudur-anti-kapitalisttir-komuncudur/#more-68>.
- Çolak, E.** (2014) *Gezi Parkı Eylemleri Özelinde Toplumsal Muhalefet ve Estetik Politik Eylem, Sokağın Belleği*, dipnot yayınları.
- Çulhaoğlu, M.** (2013) *İki Bin On Dört, Toplum ve Hekim*, TTB Yayını, 27(6): 422-48
- Düzcan, B.** (2014) *Toplumsal Hafızada "Sokak" İngesinin Dönüşümü: "Sokak Ortasında" Söylemi ve Sokağın Kriminalleştirilmesi*, Sokağın Belleği, dipnot yayınları.
- Fırat, D.** (2014) *"Sunuş: Bellek, Uzam ve Mücadele; Sokağın Belleği*, dipnot yayınları. Sokağın Belleği, dipnot yayınları.
- Gezi Parkı Olayları**, (2013) *Gezi Parkı Olayları: İnsan Hakları Hukuku ve Siyasi Söylem Işığında Bir İnceleme; İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*
- Gülsunar, E.**, (2013) *Emrah Gülsunar; toplumsalalternatif*, 3: 4-5
- Koşar, A.** (2013) *Gezi direnişi, sınıf ve toplumsal hareketler. Özgürlük Dünyası*,244; <http://www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/312-sayi-244/1085-gezi-direnisi-sinif-ve-toplumsal-hareketler>.
- Köymen, O.** (2013) *Gezi İle Kurulan Dünyanın Özünde Anti-Kapitalizm Var*, Redaksiyon 2013, 4: 22-3
- Öğütte, V.** (2014) *Adına Layık Bir Sosyal Bilimin "Gezi" Gün-demleri, Sokağın Belleği*, dipnot yayınları
- Önder, S.S.** (2013) *Bildiğimiz Siyasetin Sonu*; Express Özel sayı Haziran-Temmuz 2013, 136: 8-9.
- Öztaş, G., Gündoğdu, İ.** (2013) *Gezi Direnişi İle Kurulan Otantik Kamusalılık ve Dayanışma Ruhu; Haziran İsyanı'nın İki Temel Dinamiği Üzerine*. Praksis, dipnot; özel sayı Ağustos 2013: 165-80; 35-44.
- Savran, S.** (2013) *Ezber Bozma Zamanı. BirGün Gazetesi*, Erişim Tarihi 24 Temmuz 2013, <http://everywheretaksim.net/tr/birgun-ezber-bozma-zamani-sungur-savran/>
- Tarhanlı, T.** (2013) *Sunuş; Gezi Parkı Olayları İnsan Hakları Hukuku ve Siyasi Söylem Işığında Bir İnceleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*
- Taşkın, Y.** (2014) *Müthiş Bir Sokak Alerjisi Ortaya Çıktı. Evrensel Gazetesi*, Erişim Tarihi 01 Haziran 2014, <http://www.evrensel.net/haber/85419/muthis-bir-sokak-alerjisi-ortaya-cikti.html#.U-Y2UFLlroY>